

A NEMZETI IDENTITÁS ÉRZELMI MEGÉLÉSE A TÁRSADALMI, SZOCIALIZÁCIÓS HÁTTÉR KONTEXTUSÁBAN, A KOLOZSVÁRI MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN¹

A nemzeti identitás egyik központi eleme a nemzeti csoporthoz való tartozás affektív megélése, azok a pozitív érzelmek, amelyek révén az egyén a közösséghez való tartozásra pozitívan tekint. Ez a pozitív érzés leginkább a csoporttagságra való büszkeséggel fejezhető ki. A kérdéskörrel a nemzetközi szakirodalomban a kisebbségi közösségekre alkalmazva Henri Tajfel brit kutató foglalkozott, aki rámutatott a kisebbségi közösségek esetében a pozitív szociális identitás jelentőségére mint a közösség fennmaradásának egyik alapvető feltételére.²

Magyar vonatkozásban is foglalkoztak a nemzeti érzelmek jelentőségével a nemzeti identitás megélésében, mind elméleti, mind empirikus szinten, elsősorban a többségi helyzetben élők körében,³ bár az erdélyi és a szlovákiai magyarok körében is sor került hasonló vizsgálatra.⁴ Vizsgálatainkban a nemzeti érzelmeket a nemzeti büszkeség – szégyen, illetve előny – hátrány összefüggésekben kutattuk. Az erdélyi és általában a határon túli magyar közösségek körében a magyar nemzeti közösséghez tartozás pozitív megélése, a magyarságra való büszkeség széles körben kimutatható volt, még ha az idők során kisebb intenzitásbeli ingadozások tetten érhetők is voltak. A teljes erdélyi magyar népességi mintán 2007 és 2010 között 61-ről 39 százalékra csökkent azok aránya, akik teljesen egyetértettek azzal, hogy *büszkeséggel tölti el őket, hogy magyarnak születtek*, de nem emelkedett a szégyenérzetet, közömbösséget érzők aránya lényegesen.⁵

E tanulmány vizsgálati célcsoportját a kolozsvári magyar egyetemeken tanuló fiatalok alkotják, akik túlnyomó többségben Erdély különböző részeiből származnak. Iskolázottságuk és egyetemista státuszuk által a nemzeti szocializáció szempontjából feltételezhetően tájékozott társadalmi csoportról van szó, akikhez a nemzeti ideológiai diskurzusok társadalmi hatásai eljutottak mind az iskola-rendszer, mind pedig a családi szocializáció során. Az elemzés a *Kincses Kolozsvár 2015* című kérdőíves survey-vizsgálatra épül, amely 750 fős reprezentatív mintán

¹ Az elemzés az MTA Bolyai János kutatási ösztöndíj támogatásával készült.

² Tajfel 1978.

³ Csepeli 1992.

⁴ Csepeli–Örkény–Székelyi 2000; Brubaker és mtsai 2006.

⁵ Veres 2005, 2012: 26; Veres–Papp 2012.

készült.⁶ A mintavétel az összes kolozsvári egyetem magyar nyelvű diáknépességére terjedt ki: Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Sapientia EMTE, Kolozsvári Műszaki Egyetem, Kolozsvári Orvosi Egyetem, Protestáns Teológiai Intézet, Művészeti Egyetem, Gheorghe Dima Zeneakadémia. A válaszadókat a rétegzett véletlen mintavétel módszerével választottuk ki, ahol a rétegeket az egyetemek, karok, a tanulmányi szintek és az oktatási nyelv jelentették. A mintába a különböző egyetemek, karok a magyar diákok létszáma szerint kerültek be.

A nemzeti érzelmek alakulását illetően a korábbi kutatások alapján már tudjuk, hogy az erdélyi magyarok túlnyomó része teljes mértékben vagy nagyrészt egyetért azzal, hogy a magyarsághoz való tartozása büszkeséggel tölti el, és azt is megfigyelhettük, hogy a 2000–2010 közötti időszakban történt egy kisebb mértékű csökkenés a büszkeség-érzés intenzitásában, legalábbis az össznépesség körében.⁷

Az egyetemista fiatalok nemzeti tudat- és érzésvilága néhány aspektusban más hangsúlyú, mint az össznépesség körében, mert teljes egészében iskolázott népegről van szó, akik ráadásul egy generáció részeként a nemzedéki érintettségben sem különböznek, nincsenek eltérő élettapasztalataik a nemzeti kérdéseket illetően, vagy ha vannak, azok regionálisan ragadhatók meg, amire végig figyelünk az elemzés során. Egy másik fontos aspektus, amiben eltérő tapasztalatok lehetnek a diákok körében, a társadalmi háttér, a családi szocializáció körülményei. Feltételezzük, mint ahogy ezt a szakirodalomban is írják, hogy a kulturális erőforrások, a származási háttér meghatározzák a nemzeti identitás szintjeinek a megélését, a nemzeti ideológia által közvetített tudás interiorizálásának hierarchikus jellegét.⁸ Azt, hogy a nemzeti identitás megnyilvánulási módjai társadalmi szempontból is meghatározottak, korábbi erdélyi kutatások is kimutatták.⁹ Az egyetemista fiatalok esetében még megjelenik egy további szempont is: az első generációs értelmiségieké, ahol az apa még érettségivel sem rendelkezett, ott hiányzik az értelmiségi habitus családi mintája, itt a nemzeti ideológia akár egy „póteszköz” is lehet az új, első generációs értelmiségi személyiségének formálódásában. Nyilván az iskolai szocializáció során ezt a habitust a fiatal ki tudja alakítani más mintákból is (tanárok, rokonok, más közeli kapcsolatok), különösen az egyetemi évek során. A vizsgált diákpopoláció egy része (az első és másodéves alapképzéses egyetemisták) az idő rövidege miatt még nem feltétlenül tudtak elég ismeretet, tapasztalatot szerezni egy új értelmiségi habitus kialakításához.

A tanulmány során két kutatási kérdésre keresünk választ. 1. Milyen mértékben határozza meg a család anyagi és kulturális háttere, illetve az apa foglalkozási

⁶ A kutatás támogatója Nemzetstratégiai Kutatóintézet (Budapest), kivitelezője pedig a Max Weber Társadalomkutató Alapítvány volt, a BBTE Magyar Szociológia Tanszékével és a Sapientia EMTE Európai Tanulmányok Tanszékével együttműködésben.

⁷ Veres 2012: 26–27.

⁸ Csepeli 1992.

⁹ Csepeli–Örkény–Székelyi 2000; Veres 2000, 2005

státusza a magyarságtudat megélésének mikéntjét? Milyen mértékben játszanak ebben szerepet a regionális, települési származás szocializációs körülményei, a nyelvi környezet és az aktuális tényezők, mint a szakterület vagy az egyetemi oktatás nyelve? 2. Milyen összefüggés figyelhető meg a magyarság megélése (büszkeség) és az identitásprofil jellemzői, valamint ennek környezete (románokhoz való viszony, az etnikumközi viszonyok megítélése) között?

Pillanatkép a nemzeti identitás és a magyarságtudat fő jellemzőiről

Egy korábbi kutatási jelentés keretében készült egy általános leírás a kolozsvári magyar diákok magyarságtudatának fő jellemzőiről,¹⁰ ezért a továbbiakban ezt nem fogjuk részleteiben ismertetni, csupán az összefoglalásban azokra az aspektusokra térünk ki, amelyek e tanulmány kérdései szempontjából relevánsak lehetnek, mint a fő identifikációs profilok, a magyarságtudat jellege, a hazafogalom kérdése, a román–magyar viszony és a nemzeti attitűdök.

A kolozsvári magyar diákok nemzeti identitásának központi eleme a magyarságtudat, amelyet olyan kérdésekkel vizsgáltunk, mint: *melyik az a közösség, amelyhez leginkább tartozónak érzik magukat*, elsősorban és másodsorban. A válaszok a magyarsághoz való kötődés valamilyen formáját fogalmazták meg, leginkább valamilyen regionális árnyalással: 28,1 százalék elsősorban erdélyi magyarnak érzi magát, 25,5 százalék erdélyinek, 15,7 százalék magyarnak, jelző nélkül, 16,7 százalék székelynek, 6,5 százalék pedig elsősorban magyar anyanyelvű román állampolgárnak nevezte magát. Másodsorban pedig 28,1 százalékuk jelző nélküli magyarnak, 21,7% erdélyi magyarnak, 13,6% erdélyinek, 9,9 százalékuk pedig székelynek vallotta magát. A szociológiai összefüggések alapján az apa iskolázottsága és a régió szerint megfigyelhetők bizonyos szignifikáns összefüggések, az értelmiségi származásúak körében a jelző nélküli „sima” magyar és a székely identitás felülreprezentált volt.¹¹

Egy másik vizsgált kérdéskör a nemzeti határok, a nemzeti hovatartozás kérdése. Ennek az egyik komponense arra vonatkozik, hogy a magyar nemzeti ideológia által meghatározott kultúrnemzeti egységet mennyire ragadhatjuk meg empirikusan, egyrészt kollektív szinten (az erdélyi magyarok részei-e a magyar nemzetnek), majd ennek az egyéni percepciója (a válaszadó személy szerint). A kérdéskör másik összetevője az országon belüli, román nemzethez való viszonyulás, az ahhoz való tartozás elfogadása vagy elutasítása.

Az első esetben a Kolozsváron tanuló erdélyi magyar egyetemisták több mint 90 százaléka a romániai magyarokat és önmagukat is a magyar nemzet részének tartják (97%, illetve 93,9%). A román nemzethez való tartozást illetően jobban megoszlanak a válaszok. Amíg az erdélyi magyarokat 61,4 százalék kollektíve a ro-

¹⁰ Veres 2016.

¹¹ Veres 2016: 31–50.

mán nemzet részének tartja, hasonlóan a Kárpát Panel 2007 és 2010-es erdélyi magyar össznépeességi vizsgálatok eredményeihez,¹² addig azok aránya, akik személy szerint a román nemzet részének érzik magukat, mindössze 32,9 százalék, ami még kevesebb, mint az összerdélyi magyar mintán mért 39 százalék.¹³ Látható tehát, hogy az erdélyi magyarok a román nemzetbeli „kollektív tagságát” többen elfogadják, mint ahogy azt egyénileg, személyesen érzik (1. táblázat).

1. táblázat

A romániai/erdélyi magyarokat, illetve magukat személy szerint a magyar vagy román nemzet részének tekintik-e? (N = 717)

	Igen	Nem
Szerinted a romániai/erdélyi magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek?	97	3
Te személy szerint a magyar nemzet részének érzed magad?	93,9	6,1
Szerinted a romániai/erdélyi magyarok részét képezik-e a román nemzetnek?	61,4	38,6
Te személy szerint a román nemzet részének érzed magad?	32,9	67,1

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015 (Veres 2016).

A magyar nemzethez való tartozás érzésének esetében a regionális eltérések vizsgálata tárgyaltan, mert mindenhol 90 százalék fölötti az „igen” válaszok aránya, viszont érdemesnek tartottuk megvizsgálni a román nemzetságra adott kollektív és egyéni opciókat. A válaszok eltérően oszlanak meg régióként. Mind kollektív vonatkozásban, mind pedig saját személyükre vonatkoztatva a székelyföldiek érzik kisebb arányban magukat a román nemzet tagjának, egyéni opciók esetében csupán 27 százalékuk, az észak-erdélyi származású (Kolozs, Beszterce, Máramaros megyék) egyetemista fiatalok 44 százaléka érzi a román nemzet tagjának (is) magát (a magyar nemzetságra szinte mindenki általánosan igennel válaszolt). Ezek a jelentős regionális eltérések más, minőségi módszerekkel végzett vizsgálatokban is megjelennek.¹⁴

2. táblázat

Szerinted a romániai/erdélyi magyarok részét képezik-e a román nemzetnek? Te személy szerint ... „Igen” válaszok az állandó lakhely régiója szerint (% , N = 693)

Régió: állandó lakhely szerint*						
Igen válaszok	Székelyföld	Észak-Erdély	Partium	Dél-Erdély és Bánság	Egyéb	Összesen
A romániai/erdélyi magyarok részét képezik-e a román nemzetnek?	58,0	65,4	66,2	68,0	57,1	61,4
Te személy szerint a román nemzet részének érzed magad?	27,6	44,3	38,6	32,0	14,3	32,9

*p < 0,01 szignifikáns összefüggés (Khi-négyzet)

Forrás: Kincses Kolozsvár 2015.

¹² Veres 2008; Veres–Papp 2012.

¹³ Kiss–Barna 2013.

¹⁴ Papp 2012; Szabó–Bauer–Pillók 2013; Székely 2014; Veres 2014.

A magyar nemzeti identitás jellegét egy összetett, 12 itemből álló skálával vizsgáltuk, ahol a szubjektív önbesorolás, a kulturális meghatározás, az etnikai eredet és az állampolgári azonosulás különféle összetevővel kapcsolatban kellett az egyetértésüket kifejezniük a diákoknak.

A válaszok alapján a legnagyobb mértékű egyetértést a szubjektív önbesorolás és a kultúrnemzeti azonosulás kritériumai kapták az 1-től 5-ig terjedő skálán: a „magyarnak tartja magát” item átlaga 4,5; a magyar anyanyelv 4,5; a magyar kultúra ismerete és szeretete 4; a többi identitáskritérium átlaga alacsonyabb. Magas egyetértési arányt kapott (átlag: 4,2) a részleges etnikai eredet kritériuma is, vagyis az egyik szülő magyar volta.¹⁵ Az identitáskritériumok segítségével végzett főkomponens-elemzés két olyan főkomponenst hozott létre, amelyeknek a szerkezete jól kifejezi azt a helyzetet, amely jelenleg a Magyarország határain kívül élő magyar fiatalokat jellemzi. Az első főkomponens, a legjelentősebb, az összvariancia 33,4 százalékát magyarázza. Ez egy olyan sajátos kultúrnemzeti identitást ragad meg, amelyben az etnikai eredet és a kulturális önazonosulás kritériumai dominálnak, de magába foglalja a magyar állampolgárságot is. A második faktor, ami sokkal kevésbé jellemző az előbbinél, az összvariancia 13 százalékát magyarázza, és kifejezetten a magyar államnemzeti identitást foglalja magába, a *Magyarországon született* kritériummal korrelál a legerősebben. A magyar állampolgárság, miután nem kötődik lakhelyhez, ebben a faktorban gyengébben van jelen, mint az előző, módosult kultúrnemzeti identitásprofilban (3. táblázat). Abban a sajátos helyzetben vagyunk, hogy 2015-re az erdélyi magyar értelmiség utánpótlását képező kolozsvári magyar egyetemisták körében már a magyar identitás nem tisztán kultúrnemzeti jellegű, hanem összefonódik a magyar állampolgársággal. Ez jól mutatja, hogy az identitás milyen nagymértékben reagál az állami nemzetpolitikára, a nemzeti ideológiára és annak társadalmi működésére. Az elmúlt évtizedekben ugyanis az összes ifjúsági és teljes népességi vizsgálat¹⁶ során végzett identitáskutatás az erdélyi magyarok tisztán kultúrnemzeti identitását mutatta ki, ami mára, az eredmények szerint, megváltozott.

Amennyiben a válaszadókat olyan választás elé állítjuk, hogy az identitásuk meghatározásában az anyanyelvet, kultúrát vagy pedig azt az állampolgárságot tartják-e fontosabbnak, vagy azt az államot, amelyikben élnek, vagy valamilyen más sajátos szempontot tekintenek-e irányadónak: a válaszadók több mint háromnegyede az anyanyelvet, kultúrát jelölte meg, 21 százalék a saját döntésének tartja, és csupán 2,2 százalék tartja relevánsnak az állampolgárságot a nemzeti hovatartozás kérdésében. Egyértelműen láthatjuk, hogy a magyarságtudathoz képest más identitáskötődések eltörpülnek. Régiók szerint pedig megfigyelhető, hogy a szórványmagyarságot tömörítő Dél-Erdély és Bánság régióból származók messze átlag fölötti arányban (39,3%) válaszolták, hogy magyarságuk saját döntésükön múlik (4. táblázat). Szociodemográfiai ismérvek alapján vizsgálva továbbá megfigyelhetjük, hogy az apa iskolázottságával nincsenek szignifikáns összefüggések.

¹⁵ Részletesebben lásd Veres 2016: 34–35.

¹⁶ Csepeli–Örkény–Székelyi 2000; Veres 2000, 2008, 2012.

3. táblázat
**A nemzeti identitáskritériumok főkomponens-elemzéssel létrehozott
 faktorai/főkomponensei (N = 730)**

Identitáskritériumok	Főkomponensek	
	1	2
Magyar szertartásnyelvű egyházhoz tartozzon	0,702	
Mindkét szülője magyar legyen	0,664	
Magyar legyen az anyanyelve	0,646	-0,332
Magyar nyelvű iskolát végezzen	0,629	
Élete legnagyobb részében magyarok között éljen	0,586	0,396
Tisztelje a piros-fehér-zöldet	0,584	
Ahhoz, hogy valaki magyarnak számíton: legalább egyik szülője magyar legyen	0,572	-0,356
Ismerje és/vagy szeresse a magyar kultúrát	0,560	-0,386
Magyar állampolgár legyen	0,523	0,465
Magyarországon szülessen	0,357	0,649
Magyarnak tartsa magát	0,452	-0,506
Variancia (% az összvarianciából)	330,4	130,6

Megj. Extraction Method: Principal Component Analysis. KMO = 0,80. a. 2 components extracted. Skála: Ahhoz, hogy valaki magyarnak számíton, mennyire fontos, hogy... 1 – egyáltalán nem fontos, 5 – nagyon fontos. Forrás: Kincses Kolozsvár 2015.

4. táblázat
**Mi határozza meg leginkább a nemzeti hovatartozásodat? Válaszok az állandó lakhely
 településtípusa és régiók szerint (N = 718)**

	Mi határozza meg leginkább a nemzeti hovatartozásodat?			Összesen
	Állampolgárság (olyan nemzetiségű, amilyen államnak a polgára)	Anyanyelv és kultúra	Saját döntés	
Állandó lakhely típusa				
Község/falu	1,6%	80,1%	18,3%	100,0%
Város	2,5%	73,5%	24,0%	100,0%
Régió				
Székelyföld	2,6%	78,5%	19,0%	100,0%
Észak-Erdély	1,5%	76,6%	21,9%	100,0%
Partium	2,0%	73,0%	25,0%	100,0%
Dél-Erdély és Bánság	-	60,7%	39,3%	100,0%
Egyéb	6,7%	73,3%	20,0%	100,0%
	2,2%	76,2%	21,6%	100,0%

Forrás: Kincses Kolozsvár 2015 (lásd még: Veres 2016).

A magyarság érzelmi megélése

A nemzeti tudat affektív, érzelmi dimenziójához tartoznak azok az érzelmi viszonyulások, amelyek a nemzeti csoporthoz való tartozást jellemzik, a nemzeti büszkeség/szégyen, előny/hátrány.

A diákok magyarságtudatának érzelmi megélését vizsgálva azt kérdeztük meg egy ötfokú skálán (ahol 1 – egyáltalán nem, 5 – teljesen egyetért), hogy milyen mértékben értenek egyet a magyarságukkal kapcsolatban a különböző érzelmi viszonyulásokkal. A kolozsvári diákok 60 százaléka teljesen, 24 százaléka pedig többnyire egyetért azzal, hogy a magyarsága büszkeséggel tölti el, az átlagérték pedig 4,38 egytől ötig terjedő skálán. A válaszadók 15 százaléka teljesen, 23,9 százaléka pedig többnyire egyetért azzal, hogy a magyarsága előnyt jelent; a szégyenérzettel még 1 százalék sem ért egyet, és a magyarságát hátránynak is mindössze 1 százalék látja teljes mértékben, és mindössze 7,6 százalék ért többnyire egyet ezzel. Viszonylag kevesen értenek egyet teljesen vagy többnyire azzal, hogy a magyarságuk politikai kihívást jelent (a teljesen egyetértők aránya 6,5 százalék; 5. táblázat).

5. táblázat

Mennyire értesz egyet az alábbi kijelentésekkel? Az, hogy magyarnak születtem... (% , N = 733)

Az, hogy magyarnak születtem...	egyáltalán nem ért egyet (1)	többnyire nem ért egyet	egyet is ért, meg nem is	többnyire egyetért	teljesen egyetért (5)	Összes	Átlag
büszkeséggel tölt el	2,4	1,4	12,1	24	60,1	100	4,38
előnyt jelent	5,8	12,7	42,8	23,9	14,9	100	3,29
szégyennel tölt el	91	5,3	2,4	0,5	0,8	100	1,15
hátrányt jelent	36,8	23,1	31,4	7,6	1,1	100	2,13
politikai kihívás	30	15,7	29,1	18,6	6,5	100	2,56

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

A nemzeti identitás affektív tartalma szempontjából kiemelt jelentőségű a büszkeség érzése, mivel amellet, hogy a pozitív szociális identitás meglétét mutatja, erős érzelmi kötődést fejez ki, ami különösen lényeges egy olyan multikulturális közegben, ahol a nemzeti identitások között akár választani is lehet. Ezért fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy a magyarságukra való büszke hallgatónak milyen szociológiai háttérjellemzőit tudjuk azonosítani. Első körben kétváltozós elemzéssel vizsgálódtunk, majd többváltozós elemzéssel is vizsgáltuk a kérdést. Akár a Khi-négyzet próba és a keresztátlak, akár az Anova teszt átlagainak eredményeit nézzük, a legtöbb változó szerint szignifikáns összefüggéseket találtunk. Nemek szerint a lányok nagyobb mértékben büszkék a magyarságukra. Hasonlóképpen, a faluról származók a büszkébbek. A regionális eltérések nem annyira markánsak, csupán azt figyelhetjük meg, hogy az Észak-Erdélyből származó, ezen belül a kolozsvári lakhelyű diákok mintegy 5 százalékkal kevésbé értenek teljesen egyet a büszkeség érzésével, mint a többi erdélyi régiók fiataljai. A szülők iskolázottsága szerint megfigyelhető, hogy az egyetemet végzett szülők gyermekei esetében a magyarságra való büszkeségérzés mintegy 10 százalékkal alacsonyabb, mint az alacsonyabb iskolázottságú, érettségi nélküli szülők esetében (a táblázatban csak az apa szerepel, de az anya iskolázottsága esetében is hasonlóak az ered-

mények). Régiók szerint nincsenek szignifikáns eltérések. Szakok szerint pedig főleg az élő természettudományok ugranak ki 73,8 százalékos teljes egyetértéssel, és kisebb mértékben az egzakt és a műszaki tudományok területén tanuló diákok értettek egyet teljesen a magyarságra való büszkeséggel (6. táblázat).

6. táblázat

Az, hogy magyarnak születtem, büszkeséggel tölt el... A válaszok eloszlása nemek, lakhely, apa iskolázottsága és szak szerint százalékban (átlagértékek, N = 733)

Az, hogy magyarnak születtem, büszkeséggel tölt el							
	egyáltalán nem ért egyet (1)	többnyire nem ért egyet	egyet is ért, meg nem is	többnyire egyetért	teljesen egyetért (5)	Összes	Átlag
Nemek*							
1 fiú	5,4%	2,0%	15,8%	24,6%	52,2%	100,0%	4,16
2 lány	0,5%	1,1%	9,4%	23,6%	65,4%	100,0%	4,53
Állandó lakhely típusa*							
1 falun	1,6%	0,6%	10,0%	19,7%	68,1%	100,0%	4,52
2 városban	3,1%	1,9%	13,8%	27,3%	53,9%	100,0%	4,27
Régió							
1 Székelyföld	3,2%	1,2%	10,7%	23,4%	61,3%	100,0%	4,38
2 Észak-Erdély	0,7%	3,6%	12,2%	28,1%	55,4%	100,0%	4,33
3 Partium	1,4%		12,2%	25,9%	60,5%	100,0%	4,43
4 Dél-Erdély és Bánság	3,6%		21,4%	14,3%	60,7%	100,0%	4,28
5 Egyéb			27,8%	5,6%	66,7%	100,0%	4,42
Apa iskolázottsága*							
1 Általános vagy kevesebb			13,3%	20,0%	66,7%	100,0%	4,53
2 Szakiskola	1,5%	0,7%	8,0%	23,4%	66,4%	100,0%	4,53
3 Középfokú	2,6%	2,3%	9,8%	24,1%	61,3%	100,0%	4,39
4 Felsőfokú	2,7%	1,0%	16,4%	24,8%	55,0%	100,0%	4,29
Szak, ahol tanul*							
1 Egzakt tud.	8,3%	1,2%	19,0%	25,0%	46,4%	100,0%	4,00
2 Élő természettudomány, agronómia	1,0%		6,8%	18,4%	73,8%	100,0%	4,63
3 Társadalomtudományok	1,3%	2,9%	11,7%	22,5%	61,7%	100,0%	4,40
4 Bölcsész, teológia és művészetek	2,5%		11,5%	24,8%	61,1%	100,0%	4,42
5 Műszaki tudományok	1,7%		13,9%	32,2%	52,2%	100,0%	4,33
Összesen	2,4%	1,1%	12,2%	24,3%	59,9%	100,0%	4,38

*Szignifikáns összefüggések ($p < 0,01$, Khi-négyzet próba)

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

Megvizsgáltuk részletesebben, más változók alapján is, az arra a kérdésre adott válaszokat, hogy magyarságukat mennyire látják előnynek vagy hátránynak. Azaz, hogy magyarságuk előnyt jelent, a válaszadók kisebb hányada ért egyet teljesen (14,8%) vagy részben (23,8%), az átlagérték 3,3 (az 5 jelentette a teljes egyetértést). Megfigyelhetjük, hogy a kisebbségben és szórványban élő, Észak- és Dél-Erdélyből, valamint a Bánságból származó, szakiskolai végzettséggel rendelkező apák gyermekei, a természettudományi és műszaki területen tanuló magyar fiatalok (és

az átlagok alapján a bölcsészek is) inkább előnynek látják a magyarságukat más szakokhoz képest, pedig a műszaki szakokon és az agronómián román nyelven kell tanulniuk az egyetemen (7. táblázat).

7. táblázat

Az, hogy magyarnak születtem, előnyt jelent. A válaszok eloszlása nemek, lakhely, apa iskolázottsága és szak szerint százalékban (átlagértékek; N = 733)

Az, hogy magyarnak születtem, előnyt jelent. (%)							
	egyáltalán nem ért egyet (1)	többnyire nem ért egyet	egyet is ért, meg nem is	többnyire egyetért	teljesen egyetért (5)	Összes	Átlag
Nemek							
1 fiú	6,8%	12,2%	42,9%	21,4%	16,7%	100,0%	3,29
2 lány	5,1%	13,0%	42,7%	25,5%	13,7%	100,0%	3,29
Állandó lakhely típusa							
1 falun	4,3%	14,4%	43,3%	23,6%	14,4%	100,0%	3,29
2 városban	7,0%	11,3%	42,3%	24,3%	15,1%	100,0%	3,29
Régió*							
1 Székelyföld	7,8%	12,1%	43,1%	23,9%	13,1%	100,0%	3,22
2 Észak-Erdély	5,0%	7,9%	42,4%	25,2%	19,4%	100,0%	3,47
3 Partium	2,8%	18,9%	46,2%	19,6%	12,6%	100,0%	3,20
4 Dél-Erdély és Bánság		3,7%	33,3%	44,4%	18,5%	100,0%	3,78
5 Egyéb		23,5%	29,4%	17,6%	29,4%	100,0%	3,54
Apa iskolázottsága*							
1 Általános vagy kevesebb	6,7%	20,0%	40,0%	33,3%	0,0%	100,0%	2,97
2 Szakiskola	6,1%	10,6%	44,7%	20,5%	18,2%	100,0%	3,34
3 Középiskola	3,8%	14,2%	43,3%	24,9%	13,8%	100,0%	3,31
4 Felsőfokú	7,4%	11,8%	41,1%	24,6%	15,2%	100,0%	3,28
Szak, ahol tanul*							
1 Egzakt tud.	9,6%	12,0%	48,2%	24,1%	6,0%	100,0%	3,06
2 Élő természettudományok, agronómia	5,0%	6,9%	45,5%	27,7%	14,9%	100,0%	3,41
3 Társadalomtudományok	5,5%	17,4%	39,6%	21,7%	15,7%	100,0%	3,25
4 Bölcsész, teológia és művészetek	5,7%	10,1%	42,4%	26,6%	15,2%	100,0%	3,36
5 Műszaki tudományok	3,5%	11,5%	46,0%	20,4%	18,6%	100,0%	3,38
Összesen	5,7%	12,6%	43,2%	23,8%	14,8%	100,0%	3,30

*Szignifikáns összefüggések ($p < 0.01$, Khi-négyzet próba)

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

A magyarsághoz való viszonyulást, annak megélését egy másik skálával is mérjük, amely arra koncentrált, hogy felmérje, mennyire fontos, mennyire fejez ki örömet a magyarságuk megélése a saját identitásukban. A kérdés során a különböző kijelentésekkel való egyetértés mértékét egytől hétig terjedő skálán mértük. A válaszok alapján egyrészt megállapítható, hogy a diákok átlagosan a maximális 7 értéknél jóval kisebb skálaértékű válaszokat adtak. Három kijelentés kapott 4 és 5 közötti átlagot: *örömmel tölt el az, hogy magyar vagyok (5,3), általában az, hogy*

magyar vagyok, fontos része az önképemnek (4,4) és az, hogy magyar vagyok, teljesen mellékes arra nézve, hogy milyen vagyok (4,3), ezt követi a magyarságom jelenti identitásom legfontosabb részét (3,9). A válaszok azt erősítik meg, hogy az a kijelentés kapott a legnagyobb értéket, amely affektív értelemben is pozitív kötődést fejez ki: örömmel tölti el az, hogy magyar (5,3) de a válaszadók jelentős részének egyéni önképét ez nem határozza meg markánsan (8. táblázat).

8. táblázat

A magyarsággal kapcsolatos attitűdök (1 – egyáltalán nem, 7 – teljesen egyetért, N = 727)

Milyen mértékben értesz egyet...?	Átlag	Szórás
Mindent figyelembe véve, nem olyan fontos számomra, hogy magyar vagyok	2,1	1,649
Az, hogy magyar vagyok, jól tükrözi azt, hogy milyen vagyok	3,8	1,936
Az, hogy magyar vagyok, teljesen mellékes arra nézve, hogy milyen ember vagyok	4,3	2,151
Általában az, hogy magyar vagyok, fontos része az önképemnek	4,4	1,829
Örömmel tölt el, hogy magyar vagyok	5,3	1,849
Magyarságom jelenti identitásom legfontosabb részét	3,9	1,916

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

A „magyarsága jelenti az identitása legfontosabb részét” kijelentéssel való egyetértés mértékét megvizsgáltuk a fő szociodemográfiai változók szerint is. A válaszok alapján elmondható, hogy a fiúk, a falun élők, a középfokú iskolázottsággal rendelkező apák gyermekei között, akik inkább a bölcsészettudomány, teológiák vagy az élő természettudományok területén tanulnak, szignifikánsan nagyobb mértékű az egyetértés azzal, hogy a magyarságuk az identitásuk legfontosabb része, regionálisan pedig a dél-erdélyi és a bánsági magyar szárványból származó diákok azok, akik a többihez képest szignifikánsan kisebb mértékben értettek egyet a kijelentéssel (9. táblázat).

9. táblázat

Milyen mértékben értesz egyet azzal, hogy a magyarságod jelenti az identitásod legfontosabb részét? (1 – egyáltalán nem, 7 – teljesen egyetért; átlagértékek, N = 727)

	Átlag	Eset-szám	Szórás
Neme			
fiú	3,88*	286	2,00
lány	3,98	425	1,85
Összesen	3,94	711	1,92
Állandó lakhely típusa			
falun	4,10*	303	1,90
városon	3,82	406	1,91
Régió			
Székkelyföld	3,97	388	1,95
Észak-Erdély	3,92	138	1,94
Partium	3,95	144	1,77
Dél-Erdély és Bánság	*3,56	26	2,07
Egyéb	3,84	15	2,19
Apa iskolázottsága			
Általános vagy kevesebb	3,78	15	1,76
Szakiskola	4,02*	129	1,88
Középfiskola	4,04*	258	1,87
Felsőfokú	3,77	291	1,97
Szak tudományterülete			
1 Egzakt tudományok	3,36	83	1,79
2 Élő természettudomány, agronómia	4,08*	102	1,72
3 Társadalomtudományok	3,99	229	1,86
4 Bölcsész, teológiai és művészetek	4,37*	154	1,98
5 Műszaki tudományok	3,47	113	1,97
Összesen	3,93	681	1,91

*Szignifikáns eltérések az átlaghoz képest (kétmintás T-próba, $p < 0,01$)

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

A nemzeti csoportok közti viszonyrendszer megítélése

A nemzeti tudat fontos dimenzióját alkotják a különböző társadalmi csoportokkal szembeni attitűdök, a nemzeti csoportok közötti viszonyok megítélése. A saját csoportidentitás erősítéseként felmerül annak a lehetősége, hogy más csoportokhoz képest a saját csoportot, annak tulajdonságait előnyösebbnek tüntessék fel az emberek. Itt fellép az etnocentrizmus jelensége, mint ahogy arra más, korábban végzett kutatások is rámutatnak.¹⁷ Ezeket a kérdéseket ebben a tanulmányban csak érintőlegesen vizsgáljuk, amennyiben a nemzeti érzések többváltozós elemzéséhez szükségesek a csoportok közötti viszonyok is, kontrollváltozókként.

A kolozsvári magyar diákok, egytől ötig terjedő skálán, ahol 1 jelentette a nagyon rokonszenvest, 5 a nagyon ellenszenvest, a magyarországi magyarokat ér-

¹⁷ Csepeli–Murányi–Prazsák 2011; Papp 2008.

zik magukhoz legközelebb 2,2-es átlaggal, ezt követik a más országok kisebbségi magyarjai, majd a románok (2,7). A romákat érzik maguktól a legtávolabb, 3,7-es átlaggal. A szórások viszonylag alacsonyak, legtöbb esetben 1 alattiak, ami jól mutatja, hogy a diákság véleményei között nem nagyok az eltérések (10. táblázat). A más társadalmi csoportokhoz fűződő viszonyt illetően megállapítható, hogy a menekültek vagy a homoszexuálisok elutasítási szintje a romákét közelíti, 3,5-3,6-os átlagokkal, a kábítószerezők elutasítása a legnagyobb, 4-es átlaggal.

A különböző szociodemográfiai változók szerint csak kis eltéréseket lehet megfigyelni, azt is inkább csak a településtípus és a régiók szerint, főleg a románok vonatkozásában. Regionális eltérések alapján elmondható, hogy a székelyföldi diákok kisebb arányban látják rokonszenvesnek a románokat a többi régióból származó diákokhoz képest.¹⁸

10. táblázat

Hogyan viszonyulsz a következő csoportokhoz?

(skála: 1 – nagyon rokonszenves, 5 – nagyon ellenszenves; átlagok, N = 724)

Etnikai csoportok	Átlag	Szórás
Románok	2,72	0,801
Magyarországi magyarok	2,20	0,809
Romák	3,70	0,953
Zsidók	3,00	0,835
Németek	2,50	0,754
Felvidéki (szlovákiai) magyarok	2,35	0,758
Kárpátaljai magyarok	2,36	0,765
Vajdasági magyarok	2,39	0,755
Más társadalmi csoportok		
Vállalkozók	2,42	0,755
Munkanélküliek	2,98	0,779
Menekültek	3,60	0,941
Homoszexuálisak	3,52	1,072
Kábítószerezsek	4,00	0,978

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

A nemzeti identitás másik fontos dimenziója a saját csoport és a különböző referenciacsoportok, a mi esetünkben a nemzeti többséggel való viszonyrendszer megélése. A diákok 56 százalékos többsége szerint a román–magyar viszony országos szinten konfliktusokkal terhelt (12. táblázat). Ez az arány sokkal magasabb, mint 2010-ben a teljes népesség körében mért 26 százalék.¹⁹ A diákok a kolozsvári román–magyar viszonyt sokkal kevésbé látják konfliktusosnak, mint az országos szintűt, mindössze 22 százalékuk vélekedik így. 33 százalék szerint az együttműködés, 44,9 százalék szerint pedig a közömbösség jellemzi a kolozsvári román–magyar viszonyt (11. táblázat).

¹⁸ Részletesebben lásd Veres 2016: 43–44.

¹⁹ Veres 2012: 59.

Mint már több kutatásban rámutattunk, a többség-kisebbség közötti viszony megítélése eltérő eredményeket mutat országos és helyi vonatkozásban.²⁰ Ennek az lehet az oka, hogy országos vagy nemzeti szinten inkább a politikai tényezők játszanak közre, jobban érvényesül a nemzeti ideológia „társadalmi működése”. A helyi társadalom szintjén ezzel szemben nagyobb szerepet kapnak az interperszonális tapasztalatok, személyes kapcsolatok.²¹

Szociodemográfiai változók szerint csak a nemek és a régiók szerint figyelhetünk meg szignifikáns összefüggést. A nemek szerint országos szinten a lányok sokkal nagyobb arányban látják konfliktusosnak az etnikumközi viszonyt (a lányok kétharmada, a fiúk fele véleménye ez). Helyi szinten pedig már nem szignifikáns az összefüggés a nemek kapcsán sem. Régiók szerint szignifikáns eltérések vannak: a székelyföldi diákok 65 százaléka, az észak-erdélyieknek kevesebb mint fele látja konfliktusosnak a román–magyar viszonyt országos szinten (11. táblázat). A kolozsvári román–magyar viszonyt illetően szignifikáns összefüggést találunk a régiókkal. Míg az észak-erdélyi magyar diákoknak mindössze 15 százaléka, a Partiumból és Székelyföldről származó diákoknak 25–23 százaléka látja konfliktusosnak a viszonyt Kolozsváron. Együttműködésesként jellemzi a viszonyt az észak-erdélyi, valamint a dél-erdélyi és bányási szórványvidékről jött diákok 42–44 százaléka, a Partiumból és Székelyföldről jött diákoknak mindössze 29–30 százaléka (12. táblázat).

11. táblázat

Szerinted ma Romániában hogyan jellemezhető a románok és a magyarok közötti viszony országos szinten, illetve Kolozsváron? (N = 700)

Viszony országos szinten	Országos szinten	Kolozsváron
konfliktusokkal terhelt	60,5	22,1
együttműködés jellemzi	9,2	33,0
közömbösség jellemzi	30,3	44,9
Összesen	100,0	100,0
Nem tudja, nem válaszol		
Összesen		

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

²⁰ Veres–Papp 2012; Veres 2015.

²¹ Vö. Veres 2016: 41–42.

12. táblázat

A románok és a magyarok közötti viszony jellemzése országos szinten, illetve Kolozsváron, nemek és régiók szerint (% , N = 698)

	Országos szinten			Kolozsváron		
	Konfliktusokkal terhelte	Együttműködés	Közömbösség	Konfliktusokkal terhelte	Együttműködés	Közömbösség jellemzi
Nemek*						
Fiú	50,3%	11,9%	37,8%	21,4%	31,9%	46,7%
Lány	67,5%	7,3%	25,2%	22,5%	33,8%	43,6%
Régiók*						
Székelyföld	65,40%	7,60%	27,00%	23,00%	29,10%	47,90%
Észak-Erdély	46,70%	13,30%	40,00%	15,70%	44,30%	40,00%
Partium	62,20%	10,50%	27,30%	25,90%	30,20%	43,90%
Dél-Erdély és Bánság	59,30%	3,70%	37,00%	19,20%	42,30%	38,50%
Egyéb	40,00%	13,30%	46,70%	33,30%	33,30%	33,30%
Összesen	60,30%	9,30%	30,40%	22,20%	33,00%	44,80%

*Szignifikáns összefüggések ($p < 0,01$, Khi-négyzet próba)

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

A nemzeti identitás egy további fontos dimenziója a nemzeti attitűdök, sztereotípiák percepciója. A kutatás keretében vizsgáltuk azt is, hogy a diákok szerint a románokra, illetve a magyarországi magyarokra milyen emberi tulajdonságok jellemzők, eltérnek-e ezek a romániai magyarok jellemzőitől. A válaszadók többsége a magyarországi magyarokat 64, a románokat 70 százalékuk látja eltérő tulajdonságokkal jellemezhetőnek, mint a saját közösségüket. Ezt követően a különböző motivációs és erkölcsi tulajdonságokról elmondhatták, hogy hány százalékát jellemzik a két fő referenciacsoportnak. A válaszok alapvetően nem különböznek a korábbi kutatásokban kapott sajátosságoktól, ezért itt részletesebben nem térünk ki rájuk.²²

A nemzeti büszkeség társadalmi és szocializációs magyarázatának többváltozós regressziós modellje

Az alábbiakban annak vizsgálatára teszünk kísérletet, hogy a különböző családi származási, társadalmi háttér és szocializációs tényezők közül minnek van szignifikáns hatása, nagyobb szerepe a nemzeti identitás pozitív megélésében. Azt nézzük tehát, hogy a magyarságukra való büszkeség intenzitását mennyire határozzák meg a társadalmi háttér különböző változói, és azon belül inkább az anyagi vagy a kulturális tőkéhez kapcsolódó erőforrásoknak van-e nagyobb szerepük. Továbbá mennyire rajzolják át a választott egyetemi karrierút (szak, tannyelv) és a nemzeti

²² Lásd részletesebben Veres 2016: 3–40.

identitás más dimenziói a szociodemográfiai és családi-szocializációs háttértényezők hatását.

Az elemzést egy háromlépcsős lineáris regressziós modell segítségével végeztük el. A három fázis a következő módon épül fel: először a társadalmi háttér és a szociodemográfiai tényezők, illetve a tágabb társadalmi szocializáció különböző tényezői mint független változók közvetlen hatását vizsgáljuk a nemzeti büszkeségre.

A második fázisban bevezetjük a modellbe az apa foglalkozási státusát, amelyeket felbontott dummy²³ változókkal mértünk, hogy megfigyeljük, hogyan változik a kulturális és anyagi erőforrások tényezőinek hatása a nemzeti érzelm kifejeződésében, ha egyáltalán kimutatható a hatás.

A harmadik fázisban a szociodemográfiai, valamint a családi háttér és társadalmi szocializációs származás kontrollját végeztük el az identitás más dimenzióinak független változókként a modellbe való bevonásával. Ezáltal azt próbáltuk mérni, hogy mennyire változik meg a szignifikáns társadalmi háttérváltozók hatása, amennyiben az identitásprofil, identitáskötődéseket és a román–magyar viszony percepcióját kontroll alatt tartjuk.

A modell függő változója tehát azzal a kérdéssel való egyetértés mértéke (az egytől ötig terjedő skálán), hogy magyarsága büszkeséggel tölti el – a pozitív szociális identitás fő mérőeszközeként.

A független változók kategóriákba csoportosítva, a következők:

Szociodemográfiai változók: neme (1 – férfi, 0 – nő), állandó lakhely típusa

(1 – város, 0 – falu), régió változói: Székelyföld, Észak-, Dél-Erdély, Bánság

Társadalmi háttér változói: két alcsoportba sorolódnak:

A: Anyagi erőforrások: havi összeg, amiből gazdálkodhat (RON), család/ház-tartás havi összjövedelme (RON), Hogyan tudnak kijönni a családi jövedelemből? dolgozik (1 – igen, teljes vagy részmunkaidőben);

B: Kulturális erőforrások, tapasztalatok: apa iskolázottsága (1–4), külföldön járt az elmúlt három évben (1 – igen, 0 – nem),

Hosszabb időre szóló kivándorlási szándékok;

Társadalmi-származási, foglalkozási státushelyzet: apa, anya foglalkozása (dummy változók): apa_vezető_vállalkozó, anya_vezető_vállalkozó, apa_értelmiségi, anya_értelmiségi, apa_fizikai munkás, anya_fizikai munkás;

Nyelvi-kulturális környezet: román nyelvismeret, középiskola tannyelve (1 – magyar), munkahelyen használt nyelv (1 – magyar);

Az egyetemi karrierút változói: tannyelv. tanulmányi átlag, szakterület (dummy változók): természettudományok, társadalomtudományok, bölcsész, műszaki;

²³ Kétértékű változókká alakítottunk egyes minőségi változókat, ahol az egyik érték 1, a másik 0 lesz. Például: 1 – férfi, 0 – nő; 1 – városon van az állandó lakhelye, 0 – máshol, falun van az állandó lakhelye.

A nemzeti identitás jellege és az etnikumközi viszonyok: kultúrnemzeti identitásfaktor, államnemzeti (magyar) identitásfaktor, román–magyar viszony konfliktusos_országszinten, román–magyar viszony konfliktusos a településen, ő személy szerint a román nemzet része (0 – nem; 1 – igen); az erdélyi magyarok a román nemzet részei-e.

A modellbe próbáltunk bevonni még más kontextuális változókat is, például a románokhoz és a romákhöz való viszonyulást, a nemzetiség miatti diszkrimináció percepcióját, de ezek semmilyen szignifikáns összefüggést nem mutattak a modellben a függő változóval, ezért kihagytuk őket a végső modellből.

Az első fázisban létrehozott regressziós modellben, amely a szociodemográfiai változókat, a társadalmi háttér anyagi és kulturális változóit, a nyelvi-kulturális környezet, valamint az egyetemi karrierút változóit tartalmazta független változókként. A modell magyarázóerejét kifejező korrigált R^2 10%-os (R értéke 0,327). A második fázisban a szülők foglalkozási státushelyzetét vontuk be a modellbe kontrollváltozókként, ekkor a modell R^2 értéke pedig 11,8%-ra emelkedett. A modell magyarázóereje a harmadik fázisban növekedett meg számottevően, amikor a nemzeti identitás jellegét és az etnikumközi viszonyokat mutató változókat vontuk be a modellbe, ekkor a korrigált R^2 értéke 22,9 százalékra emelkedett.

A három fázisban végrehajtott lineáris regressziós modell független változóinak regressziós béta együtthatóit az alábbi táblázatban láthatjuk (13. táblázat).

A regressziós modell első változatában a szociodemográfiai változók közül szignifikáns Béta értékekkel rendelkezik a válaszadók neme (–0,179) és az állandó lakhely településtípusa (–0,133), tehát a lányok és a faluról származók nagyobb arányban fejezték ki a büszkeségüket a magyarsággal kapcsolatban. A társadalmi háttér változói közül elsősorban az anyagi erőforrások változói jelennek meg szignifikáns hatással, így a *havi összeg, amiből gazdálkodhat* (–0,134), a *dolgozik* (1 – igen, teljes vagy részmunkaidőben) változó 0,137-es standardizált béta értékkel, azt mutatják, hogy az anyagilag rászorultabb fiatalok nagyobb mértékben értettek egyet a magyarságukra való büszkeséggel.

A család/háztartás havi összjövedelme nem szignifikáns, mivel feltehetően többen nem adták meg, vagy alulbecsülték a kérdezéskor a reális értéket, hasonlóképpen a szubjektív értékelésen alapuló *hogyan tudnak kijönni a családi jövedelemből* kérdéshez.

A kulturális erőforrások vonatkozásában az apa legmagasabb befejezett iskolai végzettsége fejt ki szignifikáns hatást –0,105 béta értékkel. A külföldre járás vagy a kivándorlási szándékok nem fejtenek ki szignifikáns hatást a kérdésre. Az egyetemi karrierút változói közül csupán a tannyelvnek van gyenge hatása (–0,114), a románul tanulók valójában kissé magasabb értékeket válaszoltak a büszkeségnél, ami a kétváltozós elemzésnél a műszaki tudományokon tanulóknál jelent meg, de mint látható, ők elsősorban azok, akik román nyelven tanulnak (bár a szak szerint

így nem szignifikáns a válasz). A nyelvi kulturális környezet változói közül egyik sem fejt ki szignifikáns hatást a nemzeti büszkeségre.

13. táblázat

**Többlépcsős lineáris regressziós elemzés a nemzeti büszkeség vizsgálatára
(Béta együtthatók és R értékek, három változatban, N = 698)**

Független változók	Regressziós Béta-együtthatók		
	I. változat	II. változat	III. változat
Neme (1 – férfi, 0 – nő)	-0,179**	-0,180**	-0,164**
Állandó lakhely típusa (1 – város, 0 – falu)	-0,133**	-0,129**	-0,078**
Régió: Székelyföld	-0,005	0,000	-0,015
Régió: Észak-Dél-Erdély, Bánság	-0,006	-0,001	-0,020
Havi összeg, amiből gazdálkodhat (RON)	-0,134**	-0,129**	-0,128**
Család/háztartás havi összjövedelme (RON)	0,019	0,015	-0,004
Hogyan tudnak kijönni a családi jövedelemből?	0,069	0,080	0,088
Dolgozik (1 – igen, teljes vagy részmunkaidőben, 0 – nem vagy csak alkalmilag)	0,137**	0,149**	0,103**
apa iskolázottsága (1 – általános iskola, 4 – felsőfokú)	-0,105**	-0,083*	-0,059
Külföldön járt az elmúlt három évben	0,045	0,040	-0,004
Hosszabb időre szóló kivándorlási szándékok	0,073	0,062	0,026
Tannyelv	-0,114*	-0,109	-0,103
Tanulmányi átlag	-0,079	-0,085	-0,095*
Szakterület: természettudományok	-0,049	-0,047	-0,074
Szakterület: társadalomtudományok	-0,021	-0,025	-0,076
Szakterület: bölcsészettudományok	-0,025	-0,033	-0,069
Szakterület: műszaki tudományok	-0,080	-0,076	-0,133
Román nyelvismeret	-0,006	-0,011	0,016
Középiskola tannyelve (1 – magyar)	-0,017	-0,015	-0,059
Munkahelyen használt nyelv (1 – magyar)	0,037	0,031	-0,072
apa_ vezető_ vállalkozó		0,028	0,034
anya_ vezető_ vállalkozó		0,010	0,031
apa_ értelmiségi		0,063	0,037
anya_ értelmiségi		0,008	0,002
apa_ fizikai munkás		0,140**	0,111**
anya_ fizikai munkás		-0,036	-0,005
Kultúrnemzeti identitásfaktor			0,384**
Államnemzeti (magyar) identitásfaktor			-0,145
Román–magyar viszony konfliktusos országos szinten			-0,047
Román–magyar viszony konfliktusos a településen			0,038
Ő személy szerint a román nemzet része (1 – igen)			-0,108*
Az erdélyi magyarok a román nemzet része			-0,023
R értéke	0,327	0,344	0,538
R2 értéke (corr.)	0,101 (10,0%)	0,118 (11,8%)	0,229 (22,9%)

Függő változó: büszkeség a magyarságára (1–5)

Forrás: „Kincses Kolozsvár” 2015.

Összevetve a regressziós modell eredményeit a kétváltozós elemzések eredményeivel, elmondható, hogy amíg a régiók szerint szignifikáns összefüggés volt kimutatható a magyarságra való büszkeség mértékével, addig a többváltozós modellből

ez eltűnik, de megmarad a nemek és a településtípus szerinti összefüggés, mutatva azt, hogy a regionális eltérések mögött nagyjából más tényezők állnak.

A második fázisban a modellbe bevontuk a társadalmi-származási, foglalkozási státushelyzet változóit, amelyeket az apa és az anya foglalkozási státusának dummy változóival mértünk. A fizikai munkás származású diákok esetén szignifikáns hatást találtunk a függő változóra, 0,140-es béta értékkel. A foglalkozási státus kontrolljával lecsökkent az apa iskolázottságának hatása az előző változathoz képest, de más változók szerepe lényegesen nem változott.

A harmadik fázisban bevezettük a nemzeti identitás jellegét és az etnikumközi viszonyokat mint kontrollváltozókat, ami által a modell magyarázóereje lényegesen javult. A legerősebb hatás így a kultúrnemzeti identitásfaktoré lett 0,384-es standardizált béta értékkel, ami jól mutatja azt, hogy amennyiben a hallgatónak van kultúrnemzeti identitásképük, ezzel a nemzeti büszkeség szorosan együttjár. Továbbá gyengébben, de szignifikáns fordított hatása van, ha a válaszadó a román nemzet tagjának is vallotta magát, ebben az esetben a magyarságra való büszkeség mértéke kisebb (béta érték $-0,108$)

A modellbe próbáltunk bevonni még más kontextuális változókat is, például a románokhoz és a romákhöz való viszonyulást, a nemzetiség miatti diszkrimináció percepcióját, de ezek semmilyen szignifikáns összefüggést nem mutattak.

Következtetések

A kétváltozós elemzés és a többváltozós lineáris regressziós modellek alapján viszonylag összetett képet alakíthatunk ki a Kolozsváron tanuló erdélyi magyar diákok nemzeti érzéseinek intenzitását meghatározó háttérről, a kontextuális és kontrolltényezőkről. Összességében a diákok közel kétharmada teljesen egyetértett azzal, hogy magyarsága büszkeséggel tölti el, és viszonylag kevesen voltak azok, akik egyáltalán nem értettek egyet ezzel. A többi nemzeti hovatartozással kapcsolatos érzés (előny/hátrány, szégyen, öröm) is azt erősíti meg, hogy az erdélyi magyar egyetemista fiatalok körében erős pozitív szociális identitás mutatható ki a magyarságtudat vonatkozásában.

A társadalmi háttértényezőket vizsgálva, bár a kétváltozós elemzés során az apa iskolázottsága nagyon jelentős összefüggést mutat a nemzeti büszkeséggel, a többváltozós regressziós modellben az apa iskolázottságának hatása lecsökken, és a foglalkozási státuszváltozók kontrolljával kimutatható, hogy specifikusan a fizikai munkás és gazdálkodó foglalkozású szülők gyermekei esetében fejt ki a szülők társadalmi státusa szignifikáns hatást a nemzeti büszkeségre. A gyengébb anyagi helyzet és a diákévek alatti munkavállalás változóinak szignifikáns hatása még jobban kiemeli, hogy a gyengébb anyagi erőforrásokkal rendelkező, munkás származású diákok esetében sokkal hangsúlyosabb szerep jut a kultúrnemzeti típusú

magyarságtudat pozitív érzelmi megélésének. Azt csak feltételezni tudjuk, hogy ennek egyik oka lehet a családi szocializációból hiányzó értelmiségi habitus pótlása, kompenzálása. Ez közvetve azt is jelenti, hogy a jobb anyagi helyzetű, középosztálybeli származású fiatalok számára a nemzeti büszkeség kissé kevésbé fontos az alacsonyabb társadalmi származású diáktársaikhoz képest (de ez az eredmény statisztikai jellegű, egyéni példákban nem minden esetben tűnik fel).

A modellbe bevont nyelvi környezettel, nyelvhasználattal, az etnikumközi környezettel kapcsolatos változók a többváltozós elemzés során nem mutattak szignifikáns összefüggést a nemzeti büszkeség intenzitásával, és azt is elmondhatjuk, hogy a regionális eltérések is jelentéktelenné válnak, ha megfelelő módon magyarázni tudjuk a társadalmi háttérrel és a tágabb szocializációs tényezőkkel a nemzeti érzések működését. Tehát ez közvetve azt is mutatja, hogy a magyar identitást őrző, arra büszke erdélyi értelmiségi utánpótlás szempontjából, megfelelő feltételek mellett, a helyi kisebbségi vagy szórványhelyzet nem annyira veszélyes, mint azt a köznapi tudat szintjén gondoljuk. Természetesen, a modell több mint 60%-os nem magyarózott része mutatja, hogy a nemzeti büszkeség kialakulásában további rejtett, egyéni és sajátos helyi tényezők is szerepet játszanak, amelyek viszont nagyon sok individuális és kontextuális tényezőtől függhetnek.

Irodalomjegyzék

- Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana 2006. *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Csepeli György 1992. *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég.
- Csepeli György – Örkény Antal – Székelyi Mária 2000. *Grappling with National Identity. How Nations See Each Other in Central Europe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Csepeli György – Murányi István – Prazsák Gergő 2011. *Új tekintélyelvűség a mai Magyarországon*. Budapest: Apeiron Kiadó.
- Kiss Tamás – Barna Gergő 2013. *Erdélyi magyarok a magyarországi és a romániai politikai térben*. Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről 50. Kolozsvár: ISPMN.
- Papp Z. Attila 2008. Átmenetben: a romániai magyarok társadalmi pozícióinak alakulása 1992–2002 között. *Régió* 19/4, 155–230.
- Papp Z. Attila 2012. Az etnocentrizmus szerkezete kisebbségben – a fókuszcsoportos beszélgetések alapján In: Veres Valér – Papp Z. Attila (szerk.): *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet Kiadója. 79–116.

- Szabó Andrea – Bauer Béla – Pillók Péter (szerk.) 2013. *Mozaik 2011. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Szeged – Budapest: Belvedere.
- Székely Levente (szerk.) 2014. *Magyar identitás határon innen és túl*. Budapest: Új Ifjúsági Szemle Alapítvány.
- Tajfel, Henri 1978. *The Social Psychology of Minorities*. London: M. Right Group LTD.
- Veres Valér 2000. Az erdélyi magyarok és románok közösségi identitása a társadalmi struktúra tükrében. *Szociológiai Szemle* 4, 57–86.
- Veres Valér 2005. *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Veres Valér 2005. Az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitását meghatározó tényezők. In: Veres Valér – Gábor Kálmán (szerk.): *A perifériából a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged: Belvedere Kiadó. 177–193.
- Veres Valér 2008. A Kárpát-medencei magyarok nemzeti és állampolgári identitásának fő sajátosságai. In: Fedinec Csilla (szerk.): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: MTA – MTK EB. 35–60.
- Veres Valér 2012. Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In: Veres Valér – Papp Z. Attila (szerk.): *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet Kiadója. 60–78.
- Veres Valér 2014. Nemzeti kötődés és haza fogalmának konstrukciója, nemzeti sztereotípiák az erdélyi fiatalok körében. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar identitás határon innen és túl*. Budapest: Új Ifjúsági Szemle Alapítvány. 15–44.
- Veres Valér 2015. *Népességszerkezet és nemzetiség*. Kolozsvár: Egyetemi Kiadó.
- Veres Valér 2016. Identitás és Magyarországhoz való viszony. In: Marelyn Kiss József – Nádas Zsófia (szerk.): *Kincses Kolozsvár 2015. Erdélyi magyar fiatalok*. Kutatási jelentés. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet. 31–50.
- Veres Valér – Papp Z. Attila (szerk.) 2012. *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kiadója (ISPMN).
- Veres Valér – Papp Z. Attila 2015. A szakválasztás és az iskolai kompetenciák társadalmi háttere és motivációi, nemzetiség szerint, a kolozsvári tudományegyetemek diákjai körében. *Erdélyi Társadalom* 13/2, 35–64.